

Velstand for alle



Notat – februar 2024

Arne Jon Isachsen
Centre for Monetary
Economics (CME)

Kampanjen "Common Prosperity" har som mål å jevne ut inntektsforskjellene i Kina. Men sterkere lut enn milde gaver må nok til her.

Noen må bli rike først

I et møte med en amerikansk delegasjon i oktober 1985 hadde Deng Xiaoping, Kinas ubestridte leder fra 1978 til 1989, dette å si om veien til “Common Prosperity”, eller “Velstand for alle”:

“Some areas and some people can get rich first, to drive and help other areas and other people to gradually achieve Common Prosperity.”

Det geniale her er det lille ordet “first”. Om alle etter hvert skal få det bedre ved at den samlede produksjonen øker, må det incentiver til slik at de talentfulle og arbeidsomme får noe igjen for innsatsen. La dem bli rike først. Slik at de legger seg i selen for å øke produksjonen. Så kommer utfordringen – Common Prosperity – at alle etter hvert nyter godt av den materielle fremgangen.

Deng er pragmatiker. En markedsøkonomi der incentivene er på plass for økt produksjon, vil også det kommunistiske Kina være tjent med.

Hvordan gikk det? Noen ble rike først. Etter hvert enormt rike, og mektige. Andre fulgte etter. Levestandarden til den jevne kineser er i dag mye høyere enn da Deng styrte landet. Men forskjellen er ikke utjevnet slik Deng hadde tenkt seg. Inntektsforskjellene i Kina er i dag på linje med dem i USA. Og betydelig høyere enn i Europa.

“Common Prosperity” er det således all grunn til at Xi Jinping setter opp på sin politiske dagsorden. Men hva ønsker han egentlig å oppnå?

Xi Jinping har store planer

Xi Jinpings store prosjekt er fanget opp i de to begrepene “China Dream” og “Great Rejuvenation of the Chinese Nation”. Kina skal gjeninnta sin rolle som den dominerende globale aktør. Det skal skje innen 2049, hundre år etter opprettelsen av Folkerepublikken Kina. Dette målet er langt viktigere for Xi enn at Midtens rike skal utvikle et trivelig velferdssamfunn der alle stort sett er fornøyde, men der Kina fortsatt spiller annenfiolin på den globale scenen.

Faktisk er det slik at begrepet “velferd” ikke gir gode assosiasjoner hos Xi. Han vil ikke vite noe av “welfarism”. Det oppfordrer bare til latskap. Folk skal jobbe for føden – ikke leve av “unearned income”. For Kina venter “struggle and sacrifice”. Skal Midtens rike nå toppen i den globale pyramiden er kamp og lidelser ikke til å unngå.

Xis egen erfaring – syv års hardt arbeid på landsbygda under Kulturrevolusjonen – hadde han ikke vondt av. Tilsvarende erfaringer bør dagens ungdom også få med seg.

For å nå sine ambisiøse mål må Xi stramme opp kineserne. Oppildne til engasjement og innsats hos ungdommen. Kue mulige politiske motstandere som ligger an til å bli for mektige. Og samle alle under sitt banner.

Jack Ma bommer på sitt publikum

Så da Jack Ma, på dette tidspunktet Kinas rikeste mann, og grunnlegger og leder av Alibaba, et enormt finanskonglomerat, gikk på talerstolen i november 2020 – under et møte der politiske toppfolk var til stede og der temaet var regulering av finansvesenet – og fremholdt at finansmarkeder ikke kan styres som en sjappe for pantelån, bommet han kapitalt på sitt publikum. Hans innlegg kunne vanskelig tolkes som noe annet enn et voldsomt angrep på myndighetenes økonomiske politikk.

Den planlagte emisjonen til Alibaba – som ville ha vært verdens største – på 37 milliarder dollar, satte myndighetene foten ned for. Og Jack Ma fant det best å reise til Tokyo og der drive med akvarellmaling et halvt års tid. Sammen med en nær venn i milliardærklassen. For i neste omgang å dele opp selskapene sine i mindre foretak, tre ut av den daglige ledelsen, og selge seg ned. Samt bidra med flere millioner yuan i milde gaver til verdig trengende via statlige kanaler.

På toppen av det hele kom bøter på 2,8 milliarder dollar “... for failure to comply with anti-monopoly transaction disclosure laws.”

Om fordeling og omfordeling

Den primære inntektsfordelingen er den markedet frembringer. Korrigert for skatter og overføringer til den enkelte, fremkommer den sekundære inntektsfordelingen. I EU og i Norge er den sekundære inntektsfordelingen klart jevnere enn den primære. Et progressivt skattesystem er et sentralt virkemiddel i fordelingspolitikken.

I Kina stiller det seg annerledes. Med bare 60 millioner kinesere som betaler inntektsskatt, blir det lite rom for omfordeling på denne måten. Bedre ble det ikke etter at skatt på bankinnskudd ble tatt bort for en god del år siden.

I den senere tid har Xi Jinping oppfordret store foretak på frivillig basis å yte mer til fellesskapet. Men at man ved hjelp av filantropi vil kunne bidra merkbart til en jevnere fordeling, er tvilsomt. Med mindre et politisk press gjør at frivilligheten erstattes av mild tvang. Slik Jack Ma muligens erfarte.

Støtte til aktiviteter i regi av Det kinesiske kommunistpartiet (CCP) er selvsagt greit. Hva som ikke er greit er støtte til Kirkens Bymisjon i Shanghai, om noe slikt hadde eksistert. Hvorfor det? Fordi "... political and religious activities are typically prohibited".

Mer generelt, fremveksten av det sivile samfunn vil Xi Jinping ikke vite noe av. Derfor har han sørget for å gjøre arbeidsvilkårene for NGO-er – særlig de med røtter i andre land – stadig vanskeligere.

Et todelt Kina

Muligheten til å tjene bedre ligger i god utdanning og i god helse. Her er det store forskjeller i Kina. Man har hukou eller tilhørighet der man er født. "Urban hukou" for dem som er født og oppvokst i byer. "Rural hukou" for dem som trår sine barnesko på landet.

Dette systemet har bidratt til et klassesdelt samfunn i Kina. Hukou bestemmer hva du har krav på av sosiale ytelser, i første rekke utdanning, helsetjenester og pensjon.

Med bedre mulighet for arbeid i byene enn på landet velger mange å flytte. Men systemet med hukou gjør at det blir vanskelig å ta med seg familien. Barna har ikke rett til skolegang. Privat skole faller dyrt for lite utdannet arbeidskraft fra landet. Resultatet blir at far eller mor – eller begge – tar jobb i byen. Barnet – eller barna – blir tilbake på landet, med en av foreldrene. Eller vokser opp hos besteforeldre.

Med lav lønn til ufaglært arbeidskraft – og reiseutgifter til turen hjem og retur til byen – kan det gå lang tid mellom hver gang familien er samlet. Det forringer oppvekstvilkårene for barna.

Videre får barna på landet ikke så god undervisning som barna i byen. Lærerne er mindre kvalifiserte og undervisningsmateriellet dårligere. At besteforeldre, til tross for den beste viljen, ikke alltid makter å følge opp barna slik de har behov for, gjør ikke situasjonen enklere.

Forskning viser at barn på landet er ved dårligere helse enn barn i byene. Relativt enkle grep kunne endret dette dramatisk.

Arbeidskraften til kinesere på landet vil kinesere i byene gjerne nyte godt av. Gjestearbeiderne fra landet tar de tøffeste jobbene. Betaler skatt av sine beskjedne inntekter. Men rettigheter til sosiale goder forblir i den landsbyen den enkelte kommer fra. Et klaseskille mellom kinesere med "urban hukou" og dem med "rural hukou" vokser frem.

At barn på landet har dårligere helse og mindre kunnskaper enn barn i byen, bidrar til å sementere denne to-delingen av det kinesiske samfunnet.

Prosjektet "common prosperity" fungerer ikke etter hensikten – om hensikten er å jevne ut inntektsforskjeller i Kina. Men om hensikten er å gi Xi Jinping et nytt verktøy i styringen av Kina, stiller saken seg annerledes.

29. februar 2024,

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025>